

บุญญา กับ มรวาฬ

— ๑๓ —

๓๐ เมษายน ๒๕๑๓

สำหรับพวกเรา ช่วงมาถึงเวลา ๒๐.๔๕ น. แล้ว
วันนี้จะได้กล่าวถึง เรื่อง บุญญา กับ มรวาฬ ต่อจากเรื่อง
ที่แล้วมาอย่างสัมพันธ์กันทีเดียว; ก็ขอว่าเรามีปัญหาเกี่ยวกับ
การเป็น มรวาฬ อย่างนี้ อย่างนี้ หลายอย่างหลายประการ;
แล้วสรุปความในที่นี้ว่า ถ้ามีความรู้เรื่องบุญญาจะแก้ปัญหา
ต่าง ๆ เหล่านี้ได้โดยง่าย คือเป็นความรู้ที่สำคัญที่สุด
ที่มนุษย์จะต้องมี และโดยเฉพาะแม่แก่มรวาฬ.

เมื่อพูดว่าบุญญา กับมรวาฬ มีคนประเภทหนึ่งในประเทศไทยเรา
นี้สั้นหัว, คือไม่ยอมเข้าใจ ว่า มันจะเป็นเรื่องที่ไม่ตัวกันได้, กลับห้ามไม่ให้
สอนเรื่องอย่างนี้แก่พวกมรวาฬก็มี; แล้วก็มีใครเอาเรื่องนี้มาพูดกับมรวาฬ
ก็หาว่า มันผิดกาละเทศะก็มี. ผมก็เคยเข้าใจอย่างนั้น แต่เมื่อได้ศึกษามากเข้า
ได้สังเกตมากเข้า และได้ผ่านมามากเข้า, มันก็เลยเข้าใจ หรือเห็นด้วย ความที่

๒๒๓

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เรื่องที่เกี่ยวกับสุญญตา นี้ เป็นประโยชน์แก่ออกุศลแก่
มรณวาสตลอดกาลนาน.

จะเล่านิทานสั้น ๆ เรื่องนี้ ซ้ำอีกทีหนึ่งก็ได้ว่า มรณวาสกลุ่มหนึ่ง มี
อุปาสกชื่อว่า ธัมมกีนนะ เป็นหัวหน้า เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลขอให้
แสดงธรรม ที่เป็นประโยชน์แก่ออกุศลแก่มรณวาสตลอดกาลนาน; เขาทูลบอก
พระพุทธเจ้าว่า มรณวาสอย่างเขานี้ นอนแออัดอยู่ด้วยบุพพ ภรรยา รูปได้
กระแจะจันทร์ของหอมต่าง ๆ อย่างนี้. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า *เย เต
สุตฺตันทา สุญฺญตปฺปฏฺฐิสฺสุตฺตา* – สุตตันตะทั้งหลายเหล่านี้ ประกอบพร้อมเฉพาะ
ด้วยสุญญตา; *ตถาคตภาสิตา* – อันตถาคตประกาศแล้ว; *คัมภีรา* – ลึกซึ้ง;
คัมภีรตฺตา – มีวรรณอันลึกซึ้ง; *โลกุตฺตรา* – เหนือโลก นี้จะเป็นประโยชน์แก่ออกุศล
แก่มรณวาสทั้งหลายตลอดกาลนาน. ถ้าแปลตามตัวหนังสือก็ว่า : เป็นประโยชน์
แก่ออกุศลแก่มรณวาสทั้งหลายตลอดกาล. เรื่องนี้ก็คือ เรื่อง *สุญฺญตปฺปฏฺฐิสฺสุตฺตา*
สุตฺตันทา.

“สุตตันตา” นั้น คุณอาจจะไม่เคยได้ยินก็ได้. สุตตันตะ ก็คือ
แบบฉบับ. คำว่า “สูตร – สูตร” นั้นมาจากคำว่า เส้นด้าย สายบรรทัด,
เส้นด้ายที่ใช้ทำสายบรรทัดนั้น เขาเรียกว่า *สุตตะ*, หรือเส้นด้ายหรือด้าย เขา
ก็เรียก *สุตตะ*; แต่ในที่นี้มันหมายความว่า ระเบียนแบบแผน ซึ่งเป็นเหมือน
สายบรรทัด. ฉะนั้นสุตตันตา ก็คือ แบบฉบับ หรือ แบบแผน. คำสั่งสอน,
โอวาท, หลักเกณฑ์, หรืออะไรต่าง ๆ มันรวมอยู่ในคำ ๆ นี้. ฉะนั้นเราจะ
เรียกว่า แบบฉบับก็ได้. เรียกสั้น ๆ ว่า แบบฉบับ คำสอน. แบบฉบับ
ของคำสอนเหล่านี้ *สุญฺญตปฺปฏฺฐิสฺสุตฺตา* – ประกอบพร้อมเฉพาะด้วยสุญญตา. คำว่า
ประกอบพร้อมเฉพาะ นี้ ตามตัวหนังสือของภาษาบาลี แปลเป็นไทย ก็ว่า –

“มันเนื่องอยู่กับ” คือไม่แยกจากกัน. ที่นี้ *สุญญต/ปฏิบัติสุตตะ* ก็หมายความว่า มันเนื่องอยู่กับ, ที่เนื่องอยู่กับ, อันเนื่องอยู่กับ แล้วแต่ละพูด สุญญตา. เมื่อพูดเป็นไทยอีกทีก็ว่า *แบบฉบับของคำสอนเหล่าใด ที่เนื่องอยู่กับเรื่องสุญญตา แบบฉบับเหล่านั้น เป็นประโยชน์แก่อกุศลแห่งมรรวาสทั้งหลาย ตลอดกาลนาน.*

คุณจะจำขึ้น ๆ ก็ว่า เรื่องสุญญตา, หรือเรื่องเกี่ยวกับสุญญตานี้แหละ เป็นประโยชน์แก่อกุศลแห่งมรรวาสทั้งหลายตลอดกาลนาน. เราหมกปัญหาเรื่องคำว่า สุกตนั้นว่า แปลว่าแบบฉบับ, *ปฏิบัติสุตตะ* – เนื่องอยู่กับ, สุญญตา – ความว่าง; สุญญตา แปลว่า ความว่าง. ถ้าไปแปลคำว่า สุญญตาเป็นอย่างอื่นแล้วละก็ มันผิด. ที่กรุงเทพฯ นั้น ในตงนักปราชญ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหานานี้แหละ คุณระวังให้ดี; เขาแปลคำว่า สุญญตานี้ว่า สุกแปลว่า, สองฟังดูซิ แปลคำว่า สุญญตา นี้ว่าสูกแปลว่า, เสียแปลว่า ไร้อะไรไม่ไฉนเลย. นั่นมันผิด – คำว่า สุญญตา แปลว่า ความว่าง. ตา แปลว่า ความ, สุญญ แปลว่า ว่าง, ภาวะ ที่ว่าง. ที่นี้ถ้าจะแปลว่า สุญญภาวะ ก็ตรงตามตัวหนังสือ: ถ้าพูดเอาใจความก็คือ ความว่าง, เรื่องความว่าง, แบบฉบับที่กล่าวไว้เนื่องกันอยู่กับเรื่องความว่าง หมายความว่า มีเรื่อง ความว่าง นั้นเป็นหลัก, คือคำสั่งสอนที่จะเป็นประโยชน์ แก่อกุศลแห่งมรรวาสตลอดกาลนาน. ฉะนั้นควรแปลคำว่า *สุญญตา* ว่า *ความว่าง* อย่างแปลอย่างอื่น จึงจะถูกทั้งโดยพยัญชนะและโดยความหมาย.

ที่นี้ คุณต้องรู้ต่อไปอีกว่า คำพูดคำหนึ่งๆ ในสมัยโบราณโน้นก็ตี ในสมัยนี้ก็ตี มันมีความหมายหลายอย่าง หลายชั้น มันมีหลายอย่างต่าง ๆ กันด้วย อย่างหนึ่งๆ ยังมีหลายชั้น, ตื้นลึกกว่ากัน; ฉะนั้น คำว่า “สุญญตา – ความว่าง” นี้ล่ะ ที่เป็นพหุภคิ เป็นเมฆจาทิฏฐิกัมม, ที่ถูกเป็นสมมัททิฏฐิกัมม; แล้วยิ่งกว่านั้น มันยังกว้างมาก : คำว่า ความว่าง นี้ มันกว้างจนหมายถึงได้หลาย ๆ อย่าง หลายๆ ประเภท จนกลายเป็นที่กังของคำสอนที่ผิดก็มี ที่ถูกก็มี. ที่นี้เรามาพูด

กันถึงเรื่องคำว่าความว่างก่อน : ความว่างก็แปลว่า *ความไม่มี* อยู่แล้ว แต่ความหมายมันมีหลายชั้น.

อย่างที ๑ ถ้าเป็นเรื่องทางฟิสิกส์ ทางวัตถุธาตุนี้ เราเรียกว่าเรื่องทางฟิสิกส์. คำว่า "ความว่าง" มันก็หมายถึงไม่มีอะไร, ไม่มีอะไรอย่างทีเรียกว่า สุญญากาศ หรือ *vacuum* หมายความว่าไม่มีวัตถุอะไรเลย. อย่างทีหนึ่งนี้เป็นเรื่องทางวัตถุ มันหมายถึงร่างกายด้วย, ถ้าว่างจากวัตถุก็ว่างจากร่างกาย ก็ไม่มีอะไรเลย. นี่มันก็เป็นความว่างชนิดหนึ่ง.

อย่างที ๒ ก็เป็นเรื่องความว่างทางจิต ก็ถือว่า จิตนี้ไม่มีความคิดอะไรเลย เหมือนกับคนสติโง่ ไม่มีความคิดนึกต้นตมปกติ; อย่างนี้เป็นความว่างทางจิต.

อย่างที ๓ ซึ่งเป็นเรื่องทีเรากำลังจะพูดนี้ มันเป็นเรื่องความว่างของสติปัญญา เป็นความว่างทางสติปัญญา ทางธรรม, ซึ่งผมชอบพูดว่า ทางวิญญาณ, นี่หมายถึง ความว่างจากความคิดนึกว่าตัวกู - ของกู.

บททวนทีให้ทีเด็ก มันจะต่างกันดิบเลยแต่อย่างๆ :

๑. ว่างทางฟิสิกส์ หรือทางวัตถุ หรือทางกาย อย่างนี้คือ ความไม่มีอะไรเลย.
๒. ว่างทางจิต คือจิตหมดความรู้สึกใดๆ ทั้งสิ้น.
๓. ว่างทางวิญญาณ ก็ยังมีความรู้สึกนึกคิดอะไรได้หมด ร่างกายก็มีอะไรก็มี แต่ว่าไม่มีความรู้สึกว่า ตัวกู - ของกู เพียงอย่างเดียวนั่น ; นี่เรียกว่าความว่างทางวิญญาณ. ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไรดี; ทีจริงควรจจะเรียกอย่างอื่นแต่ได้เรียกกันมาอย่างนี้เสียแล้ว.

ขอให้นึกถึงคำ ๓ คำ ว่า *physical* - ทางฟิสิกส์; *mental* - ทางฝ่ายจิตทีเนื่องอยู่กับกายนี้; และทาง *spiritual* - ทางสติปัญญาความคิดเห็น.

คนอื่นอาจจะใช้คำอย่างอื่น หรือไม่ยอมรับคำพูดอันนี้ก็ได้อีก : แต่ผมไม่รู้จะพูด
อย่างไร ก็พูดอย่างนี้ คือทางฟิสิกส์, แล้วก็ทางจิต *mental*, แล้วก็ทางวิญญาณ
spirituality ; เรียกสั้น ๆ ว่า *physical – mental – spiritual*.

ความว่างทั้ง ๓ อย่างนี้ไม่เหมือนกัน : ว่างทางวัตถุ ทางกาย ที่ไม่มี
อะไรเลยนั้น เราไม่พูดถึงในที่นี้ ; ความว่างทางจิต คือไม่คิดนึกอะไรเลย จิต
เหมือนตายหรือสลบนี้ ก็ไม่ใช่สิ่งที่พูดถึงในที่นี้ ; ในที่นี้จะพูดถึงแต่ความว่าง
ทางวิญญาณ หรือทางสติปัญญา. ในใจของเรา ที่รู้สึกนึกอยู่ อะไรอยู่ไม่มี
conception หรือ *perception* ก็ตาม ที่มีมันเจิบอยู่ด้วยความรู้สึก ที่เป็นตัวกู-ของกู ;
egoism, *egoistic concept* ก็แล้วแต่จะเรียก แปลว่า มันเฝ้าอยู่ กับ ตัวตน
ตัวกู ; ความกึกกั่นไหน มันมีความหมายเป็นเรื่อง ตัวกู ตัวตน นี้ก็
เรียกว่า *egoism*, *egoisticism* ก็มี, *egoistic idea* ก็มี. แล้วแต่จะเล็งถึงอะไร.
egoistic concept ความรู้สึกเป็นตัวกู เป็นของกู. เป็นตัวฉันเป็นของฉัน
ปรุงขึ้นมาจากการได้ยินได้ฟัง ได้ดม ได้กลิ่น นี่เป็น *conceptual thought*
คือพฤติกรรมจิตที่ปรุงกันขึ้นมา จนเป็นความรู้สึกสำคัญมันหมาย ถือตัว ถือตน
ว่ากู ว่าของกู ; อันนี้ถ้ามีอยู่ก็เรียกว่าไม่ว่าง วิญญาณไม่ว่าง. ถ้าอันนี้ไม่มี
มีแต่สติปัญญา นี่ก็เรียกว่า ว่าง, ว่างจากตัวกู ว่างจากของกู.

เพราะฉะนั้นให้เอาความหมาย ที่มีเป็นแบบนิยามว่า :— *ความว่าง*
หรือ *สัญญาตา* ที่ถูกต้องนี้ คือ ว่างจากความสำคัญมันหมายความว่าตัวกู หรือ ของกู ;
หรือ ว่างจาก อหังการ มมังการ. อหังการ – ก็คือตัวกู, มมังการ – ก็คือ
ของกู. คำว่า ว่าง ในที่นี้คือ ว่างจากความรู้สึกนึกที่เป็นความสำคัญ
มันหมายความว่า ตัวกู ว่าของกู. อีกตัวอย่าง ตามธรรมดา มองดูตามธรรมดา
เมื่อเราไม่มีอะไรมากระทบกระเทือนใจนี้ เราไม่มีอะไรเป็น ตัวกู – ของกู ;

อย่างเช่นเดียวกันขณะนี้ ทุกคนก็ไม่มีอะไรเป็น ตัวกู – ของกู ในความรู้สึก คือไม่ได้ยึดถือ มันหมายถึงในสิ่งใด ว่าเป็นตัวกู – ของกู; กำลังฟังผมพูดอยู่บ้าง, กำลังคิดกันอย่างอื่นอยู่บ้าง. ตามปกติเราไม่ได้มีความสำคัญมันหมายความว่า ตัวกู – ของกู; ต่อเมื่อความยึดมั่นแน่นไปในการทำงาน มันจึงจะเกิดขึ้นมา.

ตลอดเวลาเราก็สบาย, มีความสุขมีความสุขสบาย เพราะเรื่องตัวกู – ของกูไม่รบกวน. แต่พอมันมีอะไรเป็นเหตุปัจจัย เข้ามาปรุงแต่งมันก็รบกวน, เป็นความโลภ หรือเป็นราคะ ความกำหนัดก็มี, เป็นความโกรธ หรือ โทสะ ก็มี, เป็นความหลงใหล วนเวียน สงสัย ฟุ้งซ่าน รำคาญ ก็มี. นี่เรียกว่า เป็น โลภะ โทสะ โมหะ ขึ้นมา; เมื่อนั้นแหละคือเวลาที่มี ตัวกู – ของกู คือไม่ว่าง, ไม่ว่างจากตัวกู – ของกู. ฉะนั้นเราพูดได้เลยว่า พอความรู้สึกนึกคิดนี้ ไม่เจืออยู่ด้วย โลภะ โทสะ โมหะ แล้ว ก็เรียกว่าว่าง, ว่างจากตัวกู – ของกู; แต่เราเรียกกรวมทั้งหมดนี้ว่า ว่างจากความยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน. ความยึดมั่นถือมั่นนี้ ปรุงเป็นความโลภก็ได้, ปรุงเป็นความโกรธก็ได้, ปรุงเป็นความหลงก็ได้. มีความโลภ ก็คือ ตัวกูมันจะเอา, จะได้. มีความโกรธ ก็คือ ตัวกูมันไม่ได้อย่างพื้มันต้องการ. เป็นความหลงก็ถ้อยสงสัยอยู่, ยังทึ่งยังสนใจ ยังยึดถืออยู่.

ฉะนั้น จิตว่าง เราก็สบายดี เพราะไม่ถูกความโลภ ความโกรธ ความหลงรบกวน, ไม่มีความรู้สึกที่เป็นตัวกู – ของกูรบกวน, อย่างนี้เรียกว่า จิตว่าง; มันก็สบาย. แต่ขอปัญญาชี้ชัดลงไปอีกสักหน่อยว่า ประกอบอยู่ด้วยสติปัญญา. จิตไม่ประกอบอยู่ด้วย ความรู้สึกที่เป็นตัวกู – ของกู แต่เต็มไปด้วยสติปัญญา. สติปัญญา ในที่นี้ก็คือไม่มีตัวกู – ของกูนั้นแหละ. ขอให้จำไว้แม่นยำ ถือเป็นหลักให้แม่นยำว่า มีความรู้สึกเป็นตัวกู – ของกูเมื่อไร เมื่อนั้น

เป็นความโง่ที่สุดของความโง่ทั้งหลาย; ความรู้สึกนึกคิดที่มันเกิดขึ้นเกี่ยวกับตัวกู
เกี่ยวกับของกูนั้น ก็คือความโง่ที่สุดของความโง่ทั้งหลาย; ฉะนั้นถ้าไม่มีความโง่
ก็ย่อมมีสติปัญญาอยู่โดยอัตโนมัติ.

พอมาดึงตอนนี้, ตอนที่มีความว่างจากตัวกู – ของกูนี้ เราจะมองดูกัน
ให้กว้างอีกทีหนึ่ง เพื่อจะจับตัวมันให้ได้ถนัดชัดเจนยิ่งขึ้น. เมื่อเรานอนหลับ,
แรกทีเดียวที่จะต้องนึกถึง เมื่อเรานอนหลับสบาย อย่างนี้ มันก็ไม่เกิดความรู้สึก
เป็นตัวกู – ของกู เหมือนกัน; เราเห็นคิดเห็นอย่างเราที่นอนตามธรรมชาติ.
แต่อย่างนั้นมันไม่ใช่ฝีมือของเรา มันเป็นเรื่องธรรมชาติ; ฉะนั้นเราไม่พูด
ถึงตอนนี้. ที่จริงเวลานั้น ก็เป็นเวลาว่างจากตัวกู – ของกูเหมือนกัน; มันเป็น
ตามธรรมชาติ เป็นฝีมือของธรรมชาติ เราอย่ารับเอามาเป็นเรื่องของเรา
เป็นวิचारความรู้ของเราเอง. แต่ขอใช้เข้าใจว่า แม้อย่างนั้นมันก็เป็นเรื่องว่าง
จากตัวกู – ของกู แล้วมันสบาย, แล้วมันมีความสุขเหมือนกัน.

ถ้าเราไม่ว่างจากตัวกู – ของกูตามธรรมชาติชนิดนี้แล้ว เราเป็นบ้า
ไม่ได้มันจะยุ่งกันอยู่อย่างนี้; เป็นบ้าทายนานแล้ว. ฉะนั้นว่างจากตัวกู – ของกู
ตามธรรมชาติ เช่น นอนหลับ อย่างนั้นมันก็มีประโยชน์มหาศาล ที่ชีวิตนี้จะทรง
อยู่ได้. แต่ด้วยเหตุที่เป็นของธรรมชาติ เราก็จะไม่พูดถึงว่า เป็นเรื่องที่เรา
ปฏิบัติหรือทำมันขึ้นมา; ถึงแม้ว่า เราเซहतงนอน นอนก็ไม่ใช่เรื่องของเรา
ไปจับ – ไปทำ หรือไปบังคับมันได้.

ทีนี้ เหลือเรื่องต่อไปก็คือว่า เรื่องประจวบเหมาะกันเข้า จิตว่างจาก
ตัวกู; เช่น แหกมาเยี่ยมสวนโมกข์ เข้ามาในสวนโมกข์ ในสถานที่อย่างนี้,
นั่ง นอน ยืน เดินอยู่อย่างนี้, เป็นความประจวบเหมาะกันพอดีกับธรรมชาติ

ที่มีอยู่อย่างนี้; เขาก็ว่างจากตัวกู - ของกูได้. จะเห็นเห็นอยู่อย่างสบาย ยิ้มกริ่ม เป็นสุข ถึงกับบ่นออกมาว่า ไม่รู้ว่าทำไมมันจึงเย็นสบาย, ไม่รู้ว่าทำไมใจคอมันสบายจริง, บอกไม่ถูก; บางคนพูดอยู่อย่างนี้บ่อย ๆ ก็มี. นี่ก็คือว่างจากตัวกู - ของกู มันจึงสบาย; . แต่ที่ความว่างอันนี้นั้นเป็นเรื่องประจวบเหมาะ เป็น co - incident ของผู้พ้นภัย ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ด้วย; ในภาษาบาลีเรียกว่า ททังคะ - ประกอบอยู่ด้วยองค์อันนั้น; ก็หมายความว่า ประจวบเหมาะ.

อันนี้เราจะไม่สนใจเสียที่เกี่ยวข้องไม่ได้ เพราะว่าเราอาจจะเดี๋ยวก : เราไปสู่ที่ ๆ มันเหมาะสมที่สุด ที่จิตของเราจะเป็นอย่างนั้นได้; เราจึงวิ่งไปชายหาดบ้าง ไปพักผ่อนบนภูเขาบ้าง หรือไปสถานสถานที่ธรรมชาติมันช่วยให้เราหายอารมณ์ร้าย. เรื่องอารมณ์ร้ายทั้งหมดมันเกี่ยวกับตัวกู - ของกูทั้งนั้น. ที่นี้เราก็ไปไหน ๆ จะช่วยให้หยุดอารมณ์ร้าย โดยไม่ต้องทำอะไร. ความซาติมันช่วยเหมือนกัน; อย่างนี้เรียกว่าประจวบเหมาะเหมือนกัน. นี่คือการว่างอย่าง ที่ ๒. ส่วนอย่าง ที่ ๑ ก็คือเป็นไปอย่างธรรมชาติล้วน ๆ เช่น นอนหลับเป็นต้น. อย่างที่ ๒ คือประจวบเหมาะ อย่างที่ว่ามัน.

อย่าง ที่ ๓ เราบังคับ เราระวัง เราจัดแจงมัน; นี่ก็ที่เราศึกษาเล่าเรียนเรื่องทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนา แล้วเราปฏิบัติตามนั้น; เป็นความว่างเพราะผลแห่งการปฏิบัตินั้น. แต่มันก็เป็นช่วงขณะที่เราปฏิบัติได้ บางเวลาเราก็ผลอไป หรือว่ายังปฏิบัติไม่ได้โดยเด็ดขาด; มันก็เป็นได้ช่วงเวลาที่เรายังกับซมไว้. อย่างนี้มันก็ขึ้นมามากแล้ว ก็กว่าอย่าง ที่ ๑ ที่ ๒; เพราะว่าเราต้องการเมื่อไรก็ได้; และถ้าเราทำ จนทำได้ มันก็คุ้มไถ่มาก, จะคุ้มได้ก็ จะคุ้มไถ่มาก. เราฝึกการปฏิบัติจนเคยชินเป็นนิสัยก็คุ้มไถ่มาก, มีความสบายมาก. ผู้ที่ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญสมณธรรมอะไรอยู่เป็นประจำ ก็มีส่วนที่จะมีความสุขมากอย่างนี้.

ถัดไป ถัดเป็นอย่างอื่น ๔ ก็คือว่า ว่างเพราะกิเลสมันหมดจริงๆ แล้ว
ได้แก่ความว่างของพระอรหันต์ ความมีจิตว่างของพระอรหันต์ คือหมดกิเลสแล้ว.
สำหรับพระอริยบุคคลชั้นอื่นๆ เช่น พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี
อย่างนี้ก็มีจิตว่าง แต่ยังไม่ถึงที่สุด; กิเลสมันยังไม่ดับทุกอย่าง ยังเหลืออยู่
บางอย่าง อย่างนั้นก็มีจิตว่างบางส่วน; แต่สงเคราะห์เข้าไปในพวกที่ ว่างอย่าง
พระอรหันต์ คือท่านจะกิเลสส่วนใดได้ กิเลสส่วนนั้นไม่มาทำวนอีก ฉะนั้นจึง
ผิดกันกับว้างที่เรายังดับมัน.

คุณครูให้คิด ถ้าจะนับให้หมด มีทั้ง ๔ อย่าง : อย่างแรกก็คือ เช่น
หลักตามธรรมชาติ เป็นต้นนี้ อย่าเอาดีกว่า แต่ก็นับเป็นเลขหนึ่ง. ที่นี้
ตามอย่างถัดมา นี้ก็ถือสิ่งที่จะต้องสนใจ :-

- ว่าง เพราะสิ่งแวดล้อมประจวบเหมาะ พยายามจัดสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลอย่างนั้น;
- ว่าง เพราะเราบังคับไว้ได้, ทำการบังคับ ทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนาบังคับเอาไว้.
- ว่าง ก็เพราะว่าหมดกิเลส.

นี่แหละคือความว่าง ที่เป็นความว่างจริงๆ ไม่ใช่อันธพาล. ส่วน
ว่างอันธพาลนั้น เป็นการแก่งว่า: ว่าว่าง เพราะกูไม่มีติดอะไร แล้วก็เที่ยว
ทำสิ่งลามกอนาจารต่างๆ; มีข้อแก้ตัว ว่ากูไม่มีติดอะไร; นี่เรียกว่า ว่าง
อันธพาล. บางคนไม่เข้าใจ แล้วเอาเรื่องว่างอันธพาลนี้ขึ้นมาพูด เป็นความว่าง
แสร้งว่า, แสร้งกระทำ; มีคนเขาไปเขียนล้อผมก็มี; หนังสือพิมพ์บาง
ฉบับเขียนล้อผมก็มี; เป็นความว่างแบบอันธพาลของผู้เขียนทั้งนั้น; ไม่ใช่
ความว่างตามแบบของพุทธศาสนา. เช่นว่าถ้ามีจิตว่างเสียแล้ว จะรับรู้ใน

หน้าที่ใดอย่างไร; ถ้าจิตว่างเสียแล้ว ก็จะไม่รับรู้ในหน้าที่ของตัว จะไม่รักประเทศชาติอะไรอย่างนั้น. นั้นมันจิตว่างแสร้งว่า, หรือแก้ตัว, เป็นจิตว่างอันธพาล.

ส่วนที่จิตว่างที่ถูกต้องบริบูรณ์อยู่ด้วยสติปัญญาเน้น ต้องรู้ว่า ทำหน้าที่, จะต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง ก็ทำหน้าที่อันนั้น ทำหน้าที่ทุกอย่างด้วยสติปัญญาทั้งนั้น ไม่ได้ทำด้วยความมุนะ เป็นตัวกู-ของกู เป็นกิเลสคัดเหา. จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรักประเทศชาติ หรืออะไรก็ตาม นี่ก็ทำด้วยสติปัญญาทั้งนั้น **ว่างจากตัวกู-ของกู แต่เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา** นี้พูดเป็นคำกลอน ก็อ่าวว่างจากความสำคัญมั่นหมายว่าตัวกู-ของกู แต่เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา เช่นเป็นทหารไปรบก็รบเพราะรู้สึกสำนึกในหน้าที่ หน้าที่นี้เลื้อยธรรมะอย่างหนึ่ง, *ธรรมะคือหน้าที่* *หน้าที่คือธรรมะ*; ฉะนั้นถ้ามีสติปัญญาทำหน้าที่ มันก็ยึดปฏิบัติธรรมะ.

ทหารไม่ไปรบด้วยความโกรธ ความเกลียด โมโห โทโส, ตัวกูตัวมัน เอาให้ตาย; ถ้าไปรบกันด้วยวิธีอย่างนั้น ก็คือฆ่าคน และเป็นบาป. ถ้ารบด้วยจิตที่บริสุทธิ์ ทำหน้าที่ที่ควรทำ ถูกต้องตามเพศของฆราวาส หรือหน้าที่ ที่เป็นทหาร อย่างนั้นก็ไม่เป็นบาป เพราะการฆ่าคน; เพราะว่าทำหน้าที่เพื่อรักษาความเป็นธรรม หรือความถูกต้องเอาไว้ ไม่มีเจตนาฆ่าคน คือไม่ทำด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง, แต่ทำด้วยสติปัญญา. ฉะนั้นคนที่มีความจิตว่างอย่างถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา จะทำหน้าที่ทุกอย่างได้แล้วแม้ว่าตนกำลังอยู่ในสถานะเช่นไร อย่างไร, ไม่ว่าเป็นฆราวาส หรือบรรพชิต.

ถ้าเป็นฆราวาส ก็เป็นฆราวาสระดับไหน; เป็นชาวไร่ ชาวนา, เป็นอุบาสก อุบาสิกา ฯลฯ ก็ทำหน้าที่ ที่ควรทำได้ ด้วยจิตที่ไม่เจืออยู่ด้วย

ท้าว - ของกู : ให้เจืออยู่กับสติปัญญา รู้จักหน้าที่. แล้วมันทำลาย มันมัก
จะผลลด้วยเรื่องท้าว - ของกู : ถ้าทำไปด้วยเรื่องท้าว - ของกู มันก็เป็นบาป.
อย่างเช่น โถนา มันก็เป็นบาป เพราะได้ทำสัตว์ตาย; รู้อยู่แล้วก็ฆ่าหิวมัน
มันอยากมาอยู่ตรงนี้ ก็เลยโดนมันตายเสียเลย จะเป็นกบ เขียด เป็นปูนา อะไร
ก็ตาม, โมโห โทโสอย่างนี้ ก็เป็นบาป. แต่ถ้ามีความรู้สึกมีสติมีปัญญา
มีปัญญาทำหน้าที่ที่ควรทำ ไม่ไปโกรธแค้น ไม่โมโหโทโสอะไร ก็ไม่เห็นจะเป็น
อะไร ไม่มีเจตนาจะฆ่ามัน. เพราะฉะนั้นการมีจิตว่างอย่างถูกต้องตามหลัก
พระพุทธศาสนานั้นมันป้องกันบาปได้.

คุณเทพทวนอุทัยก็คิดว่า เมื่อพูดว่า “ว่าง – ว่าง – ว่าง” นั้นมันว่าง
อันธพาลอยู่พวกหนึ่ง ที่เป็นข้อแก้ตัว : ทุจริตว่าง ไม่มีบาป, ไม่มีบาป, ไปปล้น
ไปฆ่า ไปอะไรก็ตามใจ ไม่มีบาป, ไปทำชั่วหนักไหนก็ไม่มีบาป; นั่นมันจิตว่าง
อันธพาล ไม่ต้องพูดถึง. ที่นี้ที่ไม่เกี่ยวกับอันธพาล ก็ยังจะต้องรู้ว่า มันเป็น
อะไรกันแน่. ถ้าเป็นเรื่องทางวัตถุ ทางฟิสิกส์ คำว่า ความว่างนี้ หมายถึง
ไม่มีอะไร. ถ้าเป็นเรื่องทางจิต ความว่างนั้นหมายถึงจิตไม่นึกคิดอะไร. แต่
ถ้าเป็นเรื่องทางสติปัญญา ทางนามธรรม ทางวิญญาณ นี่หมายความว่า ว่างจาก
ความรู้สึกว่า ตัวกู – ของกู. ฉะนั้นจะต้องบัญญัติให้ชัดว่า “ความว่างจากความ
รู้สึกตัวกู – ของกู”.

ความว่างจากความรู้สึกว่า ตัวกู - ของกู นั้นแบ่งเป็นชั้น ๆ ชั้น ๆ
ได้อีก : ชั้นที่ว่างตามธรรมชาติ เช่นนอนหลับ เป็นขั้นพื้นฐานทั่วไป
ว่างเพราะประจวบเหมาะของสิ่งแวดล้อม นึกชั้นหนึ่ง. แล้วก็ว่างเพราะเราจักทำ
มันกับไว้ ควบคุมไว้ น้อยางหนึ่งชั้นหนึ่ง. อันสุดท้ายก็คือว่างเพราะหมดกิเลส.
แต่รวมความแล้ว ก็จะมีความหมายอยู่ที่ ว่างจากตัวกู - ของกู จึงจะถูกต้อง.

เหมือนอันหลังมิได้เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา ฉะนั้นคัดออกไป; เหลืออยู่แต่เรื่องตามอันนี้แหละ : ว่างเพราะประจวบเหมาะ แล้วก็มีสติปัญญาอยู่, สบายอยู่, เป็นสุขอยู่; แล้วก็ว่างเพราะ ข่มบังคับไว้ ก็ยังมีสติปัญญามากขึ้นอีก; แล้วว่างเพราะหมดกิเลส ก็อยู่ด้วยวิชา ด้วยสติปัญญา ยิ่งขึ้นไปอีก เพราะกิเลสเป็นความโง่.

นี่แหละความว่างที่เป็นประโยชน์ เกื้อกูลแก่พรวาสตลอดกาลนานนั้น มันมีความหมายตรงที่ว่า ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นตัวกู - ของกู แต่เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา รู้จักหน้าที่ ที่จะต้องทำ, และทำหน้าที่นั้นด้วยความเป็นสุขสบาย.

ผมพูดว่า “ถ้าพอจิตว่างแล้ว การงานเป็นสุข; ถ้าพอจิตวุ่นแล้ว การงานเป็นทุกข์” ไม่ค่อยมีใครจะยอมฟัง. ถ้าจิตเราวุ่นวายด้วยตัวกู - ของกูนี้ มันก็ไม่มีอะไรที่เป็นสุขเลย; การงานก็เบื่อบรรเทาไปหมด; ถึงทำงานก็ทำเพราะความจำเป็น อย่างนั้นมันก็ไม่มีความสุข. มันทำงานด้วยความโง่บังคับบังคับชกชวนชกชวน มันก็ไม่มีความสุข; ต่อเมื่อทำงานด้วยจิตที่ว่างจากกิเลสอันนี้แหละ; มันจึงมีความสุข ใจก็สบาย, จิตใจโปร่ง จิตใจปกติ, จึงจะทำการงานรู้สึกสนุก. บางทีทำให้ผู้อื่น ไม่เอาเองเลย ก็ยังสนุก; หรือว่า สิ่งของมันไม่สนุก ตกปรกบัง ไม่สวยไม่งามอะไรบ้าง มันก็ยังทำสนุก; ขอให้จิตว่างโปร่งสบายทำอะไรก็ได้ด้วยความรู้สึกพอใจ.

ฉะนั้น พรวาสที่มีความรู้เรื่องสัญญาเกี่ยวกับความว่างนี้ ก็เป็นพรวาสที่มีเครื่องรับประกันว่าจะไม่ตกนรกทั้งเป็น, จะเป็นอยู่ด้วยใจคอยที่สบาย, ไม่มีความทุกข์ ทุกข์ไม่เป็น : จะไฉนก็หัวเราะได้, จะเสียไปก็หัวเราะเยาะได้. ถ้ามีความรู้เรื่องนี้จริงๆ งานที่ทำงานนั้นมันได้กำไร ก็หัวเราะเยาะได้, หรืองานที่ทำนั้นขาดทุน ก็หัวเราะเยาะได้, มีแต่สติปัญญาอยู่เรื่อย; ไม่มีตัวกู - ของกู

ที่จะไปเสียใจ ที่จะไปโกรธหรือไปอะไร. จะเจ็บไข้ก้นหัวเราะเยาะได้. จะต้องตาย
ก็หัวเราะเยาะได้. จะร่ำรวยสบายก็หัวเราะเยาะได้. คือไม่หลงใหล; เรียกว่า
ไม่มีความหลงใหลเลยสำหรับผู้ที่มีจิตว่าง ตามแบบที่ถูกต้องของพระพุทธเจ้า.

ผมอยากจะพูดพิเศษออกไปอีกหน่อย คือไปให้ข้อความว่างที่ถูกต้อง
ตามแบบของพระพุทธศาสนาว่า “นางสาวสุญญตา”. ครั้งหนึ่งเคยพูดกัน
ด้วยเรื่องนางสาวสุญญตานี้ เป็นที่สนุกสนานพอใช้. เราไม่ชอบความว่าง
เขากลัว; คือคนทั่วไปเขากลัวความว่าง เพราะถ้าเขาว่างแล้ว มันไม่มีอะไร;
เขาไปนึกอย่างนั้น กลายเป็นว่า มันถูกทั้งลงมาจากที่สูง มันแกว่งคว้าง—
แกว่งคว้างลงมา ไม่มีอะไร; เขาเรียกว่าความว่าง เขาไม่ปรารถนาเลย ไม่สนใจ
ในเรื่องนี้เลย. ที่นี้เราก็ไปหลอกเขาบอกว่า ความว่างนี้เป็น นางสาวที่สวยงามที่สุด
แล้วก็สาวเสมอ คือไม่รู้แก่; ใครได้แต่งงานด้วยจะเป็นคนไม่มีความทุกข์
อีกต่อไป, ใครได้สมรสด้วยนางสาวสุญญตานี้แล้ว จะไม่มีความทุกข์อีกต่อไป.
เขาจะรักอยากฟัง อยากรู้เรื่อง ขอให้อธิบาย; นี่เป็นอย่างนี้.

ที่นี้ผมก็ตั้งปัญหาเพื่อให้เขารู้เอง อธิเขาเอง คือตั้งปัญหาว่า ถ้าสมมุติ
ว่า โดยวิธีไหนก็ตาม, พระเจ้าหรือเทวดาก็ตาม ให้หีบเพชรที่ประดับด้วยมณี
รักและอะไรทุกอย่าง สวรรค์ทุกอย่าง. ถ้าหีบก็เป็นทองคำที่เป็นเนื้อดี แล้วประดับ
ด้วยเพชรพลอย ไข่มุกอะไรนานาชนิด; หีบทองคำฝังเพชร ฝังทับทิม ฝังพลอย
แล้วยังมีตาข่ายไข่มุกอย่างแพง อย่างดี อย่างวิเศษ มาเป็นผ้าสำหรับคลุมมันอีก;
พูดกันให้สุดความสามารถที่จะพูดได้; แล้วหีบใบนี้คุณจะได้อะไร? หีบใบนี้
คุณจะได้อะไร? ถ้าเอาไปใส่เงินกับกำแต้ที่ เพราะหีบมันทำด้วยทอง ประดับ
เพชร แล้วคลุมด้วยไข่มุก; ขึ้นเอาเงินมาใส่หีบนี้ มันก็เป็นเรื่องบ้า. ถึงแม้เอา
เพชรไปใส่ลงในหีบ มันก็ยังเป็นเรื่องบ้า; เพราะหีบมันแพงกว่าเสียอีก มัน

เป็นเพชร เป็นอะไรรวมกันมากมาย. บางคนก็บอก ว่าเอาไว้ใส่สัญญาเงิน; แล้วก็จะเกิดอย่างนั้นก็นำใหญ่ไปอีก, ใส่กระดาษสัญญาเงิน, คนที่มีสติสัมปชัญญะในทางธรรมะหน่อย ก็บอกว่า ใส่ใส่กระดาษแม่ ก็ยังเข้าอีกว่า, เอากระดาษพ่อแม่ใส่ในหีบนี้ มันก็ยังเข้าอีกว่า; ผลสุดท้ายก็ไม่มีใครรู้ ว่าเขาเอาอะไรใส่ในหีบใบนี้จึงจะสมกัน.

ผมบอกว่า นางสาวบุญตาเท่านั้น ที่จะมีค่ามากพอ ที่จะใส่ลงไปในหีบใบนี้. พวกนั้นก็เลยยกเรื่อง นางสาวบุญตาตามกันไปอีก อันนี้ได้แก่สิ่งที่มีจะทำให้เราไม่มีความทุกข์เลย กล่าวคือธรรมเรื่องความว่างจากตัวกู-ของกู ที่จะทำให้บุคคลไม่มีความทุกข์อีกต่อไป. นี่ทำไมจึงว่าสาวเสมอ? ก็เพราะว่ามันไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง. ถ้าพูดว่าความว่างนั้นมันหมายถึงไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง มันเป็นอย่างไรก็เป็นอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง; หมายความว่า เป็นสาวเสมอ ไม่มีโศกเศร้า หรือว่า ขรา หรือว่าตาย อย่างนี้ไม่มี; นี่ก็หมายความว่า แท้จริงของคำว่า อนัตตา หรือ บุญตา ไม่มีอะไรปรุงแต่ง; นี่เพราะมันทำให้คนหมดความทุกข์ กับความทุกข์ทุกชนิดได้; ฉะนั้นมีค่าสมควรที่จะมานอนอยู่ในหีบนี้.

ทีนี้ถามว่าทำอะไร จึงจะได้แต่งงานกับนางสาวบุญตา? ก็บอกว่า ถ้ายันขึ้นเป็นผีที่มีหางไหม้ไฟอยู่อย่างนี้ มันก็แต่งงานไม่ได้หรอก. เพราะนางสาวบุญตาไม่ยอมแต่งงานกับผี ที่หางติดไฟอยู่อย่างนี้; คือคนโง่ ๆ ที่มีตัวกู-ของกู มีโลภ มีโกรธ มีหลง เหมือนกับไฟติดอยู่ที่หางไม้รั้งกับ; ไฟติดอยู่ที่ตัวก็ติดอยู่ที่หาง; เรียกว่าปีศาจที่หางไหม้ไฟอยู่อย่างนี้ ไม่มีวันที่จะได้แต่งงานกับนางสาวบุญตา. มันต้องดับไฟนี้เสียซิ, แล้ววาระสุดท้ายก็ดับไฟที่เหลืติดอยู่ที่หางนี้เสีย. ถ้าคุณอยากแต่งงาน ก็ต้องพยายามซิ, ก็เหลียวดูซิว่าหางของตัวมีไฟอยู่หรือเปล่า. มันก็เลยรู้สึกว่าเป็นการลำบาก ที่ว่า มีหาง;

ก็มันไม่ เหมือนกับสัตว์ที่มีหาง, แล้วที่นั่นมันมีไฟระตะ โทะระ โมะระ อยู่ที่ ความใจ, ไฟก็หางอยู่เสมอ; ให้ดับที่นั่น ดับไฟที่หาง เล็กมีหาง เล็กเป็น ตัวสัตว์ใจ ๆ เสียที ก็จะต้องงานกับนางสาวสุญญตาได้. นี่เป็นเรื่องบุคคลาธิฐาน พุคขึ้นเพื่อช่วยความจำ เกี่ยวกับเรื่องสุญญตานี้; คุณจะจำไปแล้วให้ซับซ้อน หรือ สนุกขึ้น ไม่กว่านี้ก็ได้.

ของประเสริฐที่สุดของมนุษย์ก็คือ นางสาว "สุญญตา" เหมาะที่จะ เอาไปใส่ในหีบใบที่ว่า, ไม่มีอะไรเหมาะเท่า. มันเป็นความหมายของคำว่า นิพพาน : *นิพพานํ ปรมํ สุขญฺ* - *นิพพาน คือว่างอย่างยิ่ง*. เพราะฉะนั้น นางสาวสุญญตานั้นเป็นภาพพจน์ของนิพพาน; ฉะนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า "นิพพาน" จึงควรจะมาอยู่ในหีบใบนี้ ซึ่งหมายถึงจิตใจที่เฉยฉานลาค สะอาด ว่าง สงบ, แล้วแต่ละพุท. เราเอาความหมายของคำว่า "สุญญตา" มาเป็นธรรมะที่ดับร้อน, ไม่มีอื่นที่จะดับร้อนได้. คุณไปคิดเถิดเรื่องกิเลส ตัวไหนก็ตาม มันต้องดับด้วย สุญญตาทั้งนั้นแหละ; แต่บางทีใจมองไม่เห็น ขยายไม่เป็น. ความโลภ ก็ต้องดับด้วยสุญญตา ความโกรธก็ต้องดับด้วยสุญญตา ความหลงก็ต้องดับด้วย สุญญตา; ไม่ว่าไฟชนิดไหน ที่ไหม้จิตใจของมนุษย์อยู่นี้ มันต้องดับด้วยสุญญตา.

ที่นี้ ขรรยาวาสนั้นแหละเป็นพวกที่อยู่ใกล้ไฟมาก, มีเรื่องที่จะเกิดขึ้น ไฟลุกมาก มากกว่าบรรพชิต; เพราะฉะนั้น ขรรยาวาสจะต้องมีสุญญตามากกว่า บรรพชิต; เพราะมีไฟมาก ก็ต้องการน้ำที่จะดับมาก. เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านควรได้ชอบด้วยเหตุผลอย่างยิ่งว่า *เรื่องสุญญตา เป็นประโยชน์ เกื้อกูลแก่ขรรยาวาสทั้งหลายตลอดกาลนาน*; เพราะสุญญตาเป็นเครื่องทำให้ไฟ หดไป. ความว่างนี้ทำให้ตัวกู - ของกู conception อันนี้หมดไป; แล้วมัน จะเกิดโลก เกิดโครธ เกิดหลง ใฝ่อย่างไร, หรือว่าถ้ามันกำลังเกิดอยู่ พอมีสติ ถึงขั้นนี้มันก็ดับทันทีเหมือนกัน.

เราจะเอาความหมายที่กว้างๆ ออกไปอีก มันก็ได้ ทั้งป้องกัน และ ทั้งแก้ไข, ทลอดทั้งได้รับความสุข. คำว่า “สุญญตา” นี้ใช้ได้ทั้งแก้เหตุ และแก้ผล : แก้เหตุ ก็คือใช้ให้ทั้งการป้องกัน และการแก้ไข ; แก้ผล — ก็คือว่า มันเป็นสุขอย่างยิ่ง, นิพพานนั้นเป็นความสุขอย่างยิ่ง เพราะว่างจากตัวกู — ของกู ไม่มีกิเลสเกิดได้. เพราะฉะนั้นถ้ามีความรู้เรื่องสุญญตาอย่างถูกต้องอยู่แล้ว มันยากที่จะเกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง. ถ้าปฏิบัติได้ด้วยแล้ว มันเกิดไม่ได้เลย. ถ้าขรรค์วารวตีได้รับการอบรมสั่งสอน เรื่องนี้มาแต่ก่อนแต่ก่อนแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะทำผิด ; มีแต่จะเจริญด้วยวิชา ความรู้ ด้วยภูมิธรรม ของจิตใจ สูงขึ้นทุกที, ไม่ทันหายก็จะได้เป็นพระอรหันต์. เพราะฉะนั้น จึงว่า **มีความรู้เรื่องสุญญตาอยู่แล้ว มันคือการปฏิบัติธรรมโดยอัตโนมัติ ในตัวมันเองตลอดกาลเวลา.**

ความรู้ที่ถูกต้องเรื่องสุญญตานี้ จะทำให้ในชีวิตของเรานี้เป็นการ ปฏิบัติธรรมอยู่โดยอัตโนมัติ และตลอดเวลา ; นี่มีค่ามากอย่างนี้. ถ้าความรู้ เรื่องนี้มีอยู่ มันจะทำอะไรผิดไม่ได้, จะไปลักขโมย ไปทำอะไรใครไม่ได้ ทั้งนั้นเลย ; จะไปฆ่าเขา จะไปลักเขา ล่วงเกินของรักเขา ไม่ได้ไปทุกอย่าง ; มันเป็นอัตโนมัติ ที่ทำให้ทำไม่ได้ เพราะความรู้อันนี้มันถูกต้อง มันทำไม่ได้, ความโลภ ที่เป็นตัวกู — ของกูนั้น มันทำให้ทุกอย่างโดยอัตโนมัติด้วยเหมือนกัน : ทำบาป ทำชั่ว ทำอะไรได้ทุกอย่างโดยอัตโนมัติ. ส่วนที่ว่างจากตัวกู — ของกูนี้ เป็นสติปัญญา มันทำผิด ทำชั่วไม่ได้ทุกอย่างโดยอัตโนมัติ ; เป็นการทำความดีอยู่. นี่เรียกว่าเป็น “มิ่งขวัญ” หรืออะไรก็ตามแล้วแต่จะเรียก ของขรรค์วารวตี ; เป็น สวัสดิมงคล เป็นศรี เป็นมิ่งขวัญ เป็นที่พึ่ง เป็นอะไร ของขรรค์วารวตี ; จะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกกันว่าประเทศที่สุข หรือตัวพุทธศาสนา กล่าวคือ **มันมีผลปฏิบัติภา.**

คุณย่าตีว่า ผมได้พูดแล้ว เรื่อง *มัชฌิมาปฏิปทา* ว่านั่นคือ *ศัพ* ของ *พุทธศาสนา*; นั่นคือการทำไม่ผิด มีแต่ความถูกต้อง เป็นความถูกต้องอยู่เสมอ. ถ้ามีความรู้เรื่องสัญญาตา นี่มันจะเป็นมัชฌิมาปฏิปทา โดยอัตโนมัติอยู่เสมอได้ มันจะเกิดความสุข เป็นกลางในทุกอย่าง คือไม่มากไม่น้อย, ไม่สูงไม่ต่ำ จะถูกต้อง และพอดีไปหมด. เกี่ยวกับขรรษาก็ยากจะระบุว่ามี การแสวงหา, มีการมีไว้, แล้วก็มีการใช้จ่ายบริโภค, แล้วก็มีเรื่องเพศ เรื่องการมรณ, เรื่องเกียรติยศชื่อเสียง; ถ้าทำให้ถูกต้องพอดีแล้ว ไม่มีโทษ, แสวงหาให้พอดี และถูกต้อง, มีไว้ให้พอดีและถูกต้อง, แล้วก็ใช้จ่ายไปให้พอดีและถูกต้อง; ๓ เรื่องนี้เป็นเรื่องทางวัตถุ เป็นเรื่องทรัพย์สินสมบัติ; ความรู้เรื่องสัญญาตาช่วยได้ ในการที่จะทำให้มันพอดีและถูกต้องแม้ที่เป็นขรรษา.

พามาถึง *เรื่องกาม* เรื่องความรู้สึกที่เกี่ยวกับเพศ หรือประกอบ กิจกรรมระหว่างเพศ อย่างนี้ ถ้ามีความรู้ ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมันเป็นเรื่อง ยึดมัน ถือนั่น เป็นตัวกู-ของกู ไม่ใช่แล้ว; แล้วมันจะทำแต่พอดี ทำแต่ที่ถูกต้อง ที่พอดี; ประกอบกิจกรรมระหว่างเพศ ชนิดไหนก็ตาม แต่ที่พอเหมาะพอดี หรือถูกต้อง หรือเท่าที่จะเป็นอาหารให้ทางจิตใจที่จำเป็นอยู่อย่างหนึ่ง เมื่อยังละ ไม่ได้. เหมือนกับเรากินข้าว ปลา อาหาร กินแต่พอดีและถูกต้อง; แล้วรส ของเพศนั้นก็เหมือนอาหารทางจิตชนิดหนึ่ง ก็กินแต่พอดีและถูกต้อง หรือว่าให้มัน เป็นเรื่องของ การสืบพันธุ์โดยบริสุทธิ์ มากกว่าที่จะเป็นเรื่องลุ่มหลง อย่างหลับหู หลับตาทางกามารมณ์. เมื่อเป็นอย่างนี้ กิจกรรมระหว่างเพศ มันก็เป็นไป อย่างถูกต้องและพอดี. นี่เป็นความรู้เรื่อง สัญญาตาช่วยเหมือนกัน.

เกี่ยวกับ เกียรติยศ ชื่อเสียง ถ้ารู้เรื่อง สัญญาตา มันก็ไม่เมาศ ไม่บ้าชื่อเสียง; ถึงจะมีศ มีเกียรติยศ ชื่อเสียง มาให้โต้งตั้งมากมายอย่างไรเน-

มันก็หัวเราะเยาะได้, ไม่หลงยกไม่เมาชื่อเสียง; แต่สามารถที่จะจัดการให้ถูกต้องและพอดี ว่าจะใช้มันอย่างไร? เพื่อประโยชน์อย่างไร? ควรไม่ควรอย่างไร? พุทให้สั้นก็ถือเรื่อง กาม กิณ เกียรติ, พุทเป็น ๓ คำ; เรื่องกิณ เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นี่เป็นคำที่สั้นที่สุด ที่จะใช้แก้ชีวิตของพราวนา, คุณลองไปคิดดู ไปแยกแยะดู ไปทบทวนไปสอบดูโดยทาง *logic* ก็ได้ ว่ามันจริงไหม ที่ผมพูดว่าเรื่องพราวนานั้น ไม่มีอะไร นอกจากเรื่อง ๓ ก. คือ ก. กิณ ก. กาม ก. เกียรติ; เรื่องกิณ เรื่องกาม เรื่องเกียรติ. ที่อุทิศให้เล่าเรียน อุทิศให้ทำภาระงาน ประกอบอาชีพ มันก็เพื่ออันนี้แหละ เพื่อกิณ เพื่อกาม เพื่อเกียรติทั้งนั้น; วัตถุประสงค์และความมุ่งหมายของพราวนา ล้วนเป็นเรื่องกิณ เรื่องกาม เรื่องเกียรติ.

ทีนี้ ถ้ามันไม่ ทำไปอย่างหลบลูหลับตา สามเรื่องนี้ มันจะกลายเป็น นรกทันตาเห็นขึ้นมาเลย. ถ้าทำด้วยตัวกู-ของกูอย่างนั้น เรื่องกิณ เรื่องกาม เรื่องเกียรติ จะกลายเป็นนรกทันตาเห็นขึ้นมาทีเดียว, ตกนรกทั้งเป็น. ถ้ามันลืมตา มีสติสัมปชัญญะอยู่ด้วยเรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว, ไม่ทำด้วยตัวกู-ของกูแล้ว เรื่องนี้ไม่เป็นนรก ไม่เป็นไฟ ไม่เผาผลาญอะไร; กลายเป็นสิ่งที่กระทำอย่างถูกต้อง ในเรื่องที่มีมนุษย์จะต้องทำ; กลายเป็นเรื่องที่เราทำถูกต้องในสิ่งที่เราจะต้องผ่านไป เหมือนการเล่าเรียน และการสอบได้นั้นแหละ. เราจะสอบได้ได้ในสติวิตรของความเป็นพราวนา โดยเรื่องกิณ เรื่องกาม เรื่องเกียรตินี้ ไม่ให้เกิดเป็นความทุกข์ขึ้นมา. ทีนี้จิตมันก็เลยวิวัฒนาการสูงขึ้นไป จนอยู่เหนือเรื่องนี้.

ฉะนั้น เมื่อเป็นพรหมจารี-อาศรมที่ ๑ ก็อุทิศศึกษาเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ให้ดี ให้เข้าใจให้ดี, ควบคุมให้ดี, อยู่ในระเบียบแบบฉบับให้ดี. พอเป็นฤทธิสดี-อาศรมที่ ๒ ก็เอาชนะได้ เรื่องกิณ เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นี้ไม่มี

ปัญหาเลย; เป็นคนทำหน้าที่ของมนุษย์ได้ดีที่สุดในการที่จะกิน; ไม่มีปัญหาเลยในเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียติ เรื่องครอบครอง เรื่องสุข เรื่องหลานทั้งหมดเลย. ที่นี้ไม่เท่าไร ก็เข้าใจเรื่องนี้ทั้งหมด จิตใจมันก็เลื่อนขึ้นไปอาศรมที่ ๓ เรื่องวนปรัสต์ แล้วก็อาศรมที่ ๔ เป็นสันยาสี ไปในที่สุด; เป็นแสงสว่างของผู้อื่นในการครองชีวิตอยู่ในโลกนี้.

นี่แหละความรู้เรื่องไม่มีตัวกู - ของกู แล้วปฏิบัติให้ได้ในการที่จะไม่มีตัวกู - ของกู; เรียกว่าได้แต่งงานกับนางสาวสุญญตา ที่อยู่ในหีบเพชรนั้น แล้วไม่มีความทุกข์อีกต่อไป; จะเป็นผู้ทำถูกต้องและพอดี ในทุกเรื่องทุกกรณี ที่มนุษย์จะต้องกระทำ. พูดให้น่าสนใจกว่านั้น ก็คือว่ามีนิพพานอยู่ตลอดเวลา. สุญญตา แปลว่า ห่างจากตัวกู - ของกู ก็คือไม่มีตัวกู - ของกู ก็ตายแล้วก่อนตาย. เป็นผู้ตายแล้วก่อนตาย : กับตัวกูเสียไถ่นั้น คือตายแล้วก่อนตาย ตายก่อนที่ร่างกายนี้จะแตกดับ. เพราะฉะนั้น เรามีเวลาเหลืออยู่มากสำหรับคัมภีร์ของนิพพาน ได้ประสมนิพพานทันตาเห็น ในปัจจุบันนี้ แล้วก็มีเวลาเหลืออยู่มากที่จะคัมภีร์ของนิพพาน.

ถ้าเป็นความว่างแบบประจวบเหมาะ เราก็ได้นิพพานแบบประจวบ - เหมาะ; ถ้าเป็นความว่างแบบเราเข้มเอาไว้ แบบที่เราบังคับเอาไว้ เราก็ได้นิพพานแบบที่เข้มไว้ หรือบังคับเอาไว้; ถ้าเป็นความว่างแบบหมดกิเลส เราก็ได้นิพพานแท้จริงโดยตลอดกาล. นิพพานแปลว่าเย็น มีอยู่ ๓ ระดับ : ประจวบเหมาะ บังเอิญเป็น ก็เป็นได้ด้วยอำนาจสุญญตา, และเป็นความเย็นแบบตถาคตนิพพาน นี่นิพพานประจวบเหมาะ; ถ้าวางจากตัวกู - ของกู โดยปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ ระวางอยู่ เป็นสุญญตาแบบบังคับไว้ เข้มไว้ เราก็ได้ วิชฌัมภานนิพพาน; นิพพานที่เราจัดไว้ ที่ควบคุมไว้ เย็นสบายเหมือนกัน เมื่อเราวางจากกิเลส; เพราะ

ก็เลื่อมทงจริง ๆ มันก็ได้นิพพานสมบูรณ์เป็นสมุจเฉตนิพพาน ทันตาเห็นทั้งนั้น, หลอยชีวิต เห็นเป็นนิพพาน.

นี่คือประโยชน์ของ *สุมณคปปฏิยัตตา สุตตมค* ทำให้มรรควาสนได้ รับนิพพานมาเป็นของช้วน ไม่ชนิกโตกชนิกหนึ่ง ในชาติปัจจุบันทันตาเห็นนี้ ไม่ต้องรอตอตายแล้ว หรืออีกก็หมื่นชาติ แสนชาติ เหมือนที่เขาพูดกัน. คุณ ไปฟังคุให้เถิด ทายกทายิกาตามวัดตามวา เขาว่าอีกหลายหมื่นชาติ แสนชาติจึง จะได้นิพพาน. พูดอย่างนั้นก็ถือว่าไม่รู้ว่าจะไรเป็นอะไร พูดไปถามความเขา หรือถามความที่ไฉน ใ้ฟังกันมาอย่างผิด ๆ; เขาผิดพูดผิด แล้วผิดต่อ ๆ กันมา. นิพพานที่แท้ต้องได้ตั้งแต่ก่อนตาย จึงจะเป็นนิพพาน; ก่อนตายต้องได้ นิพพาน, ก่อนร่างกายตายต้องได้นิพพาน; ฉะนั้นให้ตัวกูนี้ตาย ก็จะได้นิพพาน ก็มีเวลาที่จะได้ชิมรสของนิพพาน ก่อนแต่ชีวิตจะแตกดับ หรือเข้าโลง.

ฉะนั้น ขอให้มรรควาสนทุกคนตั้งใจที่จะได้นิพพานชนิกโตกชนิกหนึ่งไปตาม ลำดับ ก่อนที่จะเข้าโลง: นี่ด้วยอำนาจของสมุญญทานี่เอง. ถ้าหมกมุ่นไม่ลายมือ ของเราจริง ๆ ขึ้นมาแล้ว ก็วิ่งมาหาสถานที่ หรือสิ่งแวดล้อมอย่างนี้; จิตรับ รับเห็นเป็นนิพพาน ชนิกโตกชนิกนิพพานไปได้ ก็ยิ่งดีกว่ามากมาย. แล้วก็อุทิศสาค ศึกษาเล่าเรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการที่จะบังคับจิตบังคับใจ ตามแบบ ของอานาปานสติ หรืออะไรก็ตาม ก็จะได้นิพพานที่ดียิ่งขึ้นไปกว่า สูงขึ้นไปกว่า. แต่ยังไม่ใช่นิพพานเด็ดขาด และสมบูรณ์ คือต้องปฏิบัติไป ปฏิบัติไป หรือว่า ผ่านโลกไปมากแล้ว, ผ่านชีวิตไปมากแล้วจน ก็เลศ คมเทา อุปาทาน มันหมด ไปแล้ว มันแหละจึงจะได้นิพพานจริง. แล้วก็ไม่ต้องพูดกันหรอกว่า เป็นพระ หรือเป็นภรรวาส ในตอนนี้; เพราะตัวกูมันไม่มีเสียแล้ว จึงไม่เป็นพระ หรือเป็นภรรวาส. มันเป็นธรรมชาติ ตามธรรมชาติบริสุทธิ์.

จะนั่นสิมันเสียบ้าง อย่าไปยึดมันถือมันว่า เป็นขรรษา หรือบรรพชิต ; มันจะคิดทั้ง คิดทั้งอย่างคิดของเหียวอยู่ที่นั่น. รู้แต่เรื่องจิต แล้วทำจิตให้มันเจริญ. ทำหน้าที่การงานให้ถูกต้อง โดยเฉพาะหน้าที่ในปัจจุบันนั้น ๆ แล้วมันก็เป็นของมันเองอยู่ในตัว เจริญขึ้นไปในตัว. อย่างน้อยก็ได้นิพพานพื้นฐาน คือรู้จักจัด รู้จักทำ ให้มันเย็น, ควบคุมให้มันเย็นจนชินเป็นนิสัย ต่อไปในข้างหน้า มันก็เลิกขาด คือความเคยชินที่จะเกิดตัวกู-ของกูมันถูกทำให้ร่อยหรอลงไป ร่อยหรอลงไป จนไม่มีเหลือ, มันเกิดอีกไม่ได้. นั่นคือความเป็นผู้หมด อุปาทาน หมดกิเลส ตัณหา คือหมดการเกิดแห่งตัวกู-ของกู ก็เรียกว่าเป็นพระอรหันต์ โดยสมบูรณ์.

อย่าไปถือว่า เรื่องอรหันต์ เป็นเรื่องสูง จนขรรษาไม่ควรจะแตะต้อง หรือไม่ควรนึกถึง. ถูกแล้วเราไม่ควรนึกถึงคำว่า "อรหันต์" เลย อย่าไปนึกถึงมันจะบ้า. แต่ว่า เราจะนึกถึงเพียงคำว่า ทำอย่างไรจะไม่เกิดความรู้สึกเป็นตัวกู-ของกูนี้. ขอให้ทำให้ชินเป็นนิสัยจนหมดความเคยชินที่จะเกิดเป็นตัวกู-ของกู แล้วก็เป็นอรหันต์ หรือไม่เป็นอรหันต์ ก็อย่ารู้กัน; และแม้ไม่ต้องรู้ก็ได้. รู้แต่เพียงว่า ศึกษานี้มันสบาย ไม่มีทุกข์เลยก็พอแล้ว. ศึกษานี้มันมีแต่ความเย็นที่แท้จริง, ไม่มีความร้อนเลยตลอดเวลา จนกว่าเปลือกคือร่างกายนี้จะแตกดับไป; นี่ก็เรียกว่า นิพพานก่อนตาย. นิพพาน นั่นคือต้องกายเสียก่อนตาย; มีความหมายอย่างนี้.

นี่ขอให้คุณลองให้เห็นสิ่งสำคัญที่สุดสิ่งหนึ่ง หรือข้อหนึ่ง ก็ว่า เรื่องที่ประเสริฐที่สุดนั้น ไม่ใช่เรื่องกิน เรื่องถาม เรื่องเกียรติ; **สิ่งที่ประเสริฐที่สุดนั่นคือเรื่องไม่มีความทุกข์เลย.** ภาวะของจิตที่ไม่มีทุกข์เลย เพราะไม่เกิดตัวกู-ของกูนั้นเป็นเรื่องสูงสุด ในที่สุด ชีวิตมันต้องไปถึงนั้น ต้องไปจนที่นั่น

จึงจะไม่เสียที่ที่เกิดมา. ส่วนเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติยศ นั้นเป็นเหมือนกับอุปกรณ์. เครื่องอุปกรณ์ เพื่อชีวิตเป็นอยู่ได้ แล้วชีวิตวิวัฒนาการด้วยความรู้ ด้วย experience ต่าง ๆ โดยเฉพาะ experience ทางวิญญาณ ทางฝ่ายค่านามธรรมที่สูง. ฉะนั้นเรื่องเราศึกษาเล่าเรียน เรื่องอาชีพ เรื่องงาน เรื่องเงิน เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นั้นมันเป็นข้อสอบในการศึกษา และข้อสอบไล่ขั้นต้น ๆ กัน ๆ เรื่อยมา; แล้วมันก็ไปสู่สุดท้ายที่มีจิตใจสนิทที่อยู่นิ่งเหนือสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด. มันวัดได้โดยที่วัดได้ความยึดมั่นเป็นตัวยุ - ของกู, เย็นเป็นนิพพาน อยู่ตลอดเวลา; เมื่อร่างกายมันแตกดับไป ก็หมดเรื่องกัน ก็เรียกว่าหมดปัญหา.

เราจะเชื่อว่าตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิดอีกก็ตามใจเถิด เราต้องทำอย่างนี้ อย่างเดียวเท่านั้นแหละ คือทำลาย “ตัวกู - ของกู” นี้ยกเว้นตัวเท่านั้น. ถ้าสมมุติว่า จะมีการเกิดอีก ก็ต้องทำอย่างนี้; หรือว่าตายแล้วจบกัน มันก็ต้องทำอย่างนี้ เพื่อให้ได้สิ่งนี้ก่อนตาย. ถ้าตายไม่ได้ มันก็ต้องกายเสียก่อน ชาติหน้ามันก็ต้องเหมือนกัน เพราะเราทำอย่างนี้ ชาติหน้าต่อไป ๆ มันก็ต้องยิ่ง ๆ ขึ้นไป. ฉะนั้นเรื่องว่าตายแล้วจะไปเกิดอีกหรือไม่ อย่าไปคิด; คิดแต่ว่าด้วยวิธีนี้เราจะต้องทำอย่างนี้ ให้สุดความสามารถของเรา ก็เป็นการถูกต้องสำหรับผู้ที่เกิดอีกหรือไม่เกิดอีก ทั้งสองพวก. เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ถูกต้องแล้วสำหรับพวกเราชาวสัทธรรม ว่าแบบฉบับระเบียบแบบแผนสำหรับปฏิบัติอะไร ๆ ก็ตาม ที่มันเนื่องเฉพาะอยู่กับเรื่องสัญญาตา นั้นแหละ เป็นประโยชน์แก่กุลแก่ชาวราสทั้งหลายตลอดกาลนาน. นี่ก็เรื่องสัญญาตา กับ พระราส.

อันนี้ พอกันเพียงนี้.